

LBRIS

We know
books

Mircea ANGHELESCU

LITERATURA
in CONTEXT

Spandugino

Cuprins

Cuvânt-înainte.....	7
Glose pe o fișă de bibliotecă.....	11
Sistematica literaturii române vechi.....	22
Parodia ca satiră: <i>Țiganiada</i>	31
Ce înseamnă „poet minor”?.....	39
Literatura văzută prin <i>gaya scienza</i>	45
Centenarul romanului <i>Ion</i>	50
Alfeu.....	57
Teatrul văzut astăzi.....	65
Contradicția lui Maiorescu.....	72
Schimbând limba, schimbi identitatea:	
Cioran, scriitor francez.....	78
Vintilă Horia, în al doilea secol de viață literară.....	85
Arhipelagul Nemoianu.....	92
Exilul ca metamorfoză.....	100

Caragiale: „O lume într-o operă”	107
Bucureștii în viață și în literatură.....	114
Macedonski și Odobescu.....	121
Cantilli și Macedonski.....	129
Recitindu-l pe Bogza.....	137
Romanul lui Theodor Cazaban.....	144
Cercul de la Sibiu văzut din Italia.....	155
Dinu Pillat, la Radio și nu numai.....	162
Marin Sorescu, eseist.....	169
Cezar Baltag, optzeci de ani.....	177
Ivănceanu, după cincizeci de ani.....	184
Romanul nescris al suferinței.....	191
Revanșa literaturii.....	198
Dincolo și după cenzură.....	204
Proza lui Grigore Cugler.....	211
Destinul postum al lui Grigore Cugler.....	218
Amintirea lui Paul Miron.....	226
Un fir de mărar.....	234
Romanul Marii Uniri.....	240
Căderea din rai.....	249
Domni și Doamne în literatură.....	255
Semnul duhului omenesc.....	262
Citind, recitind... ..	267
Să ne cunoaștem istoria.....	273

Glose pe o fișă de bibliotecă

Cred că românii au o vocație specială pentru bibliotecă și îmi promit să încerc odată să o și demonstrez. Dar această vocație de bibliotecar poate fi susținută cu date și nume, și nu doar în spațiul nostru carpato-danubiano-pontic, unde mai toți marii intelectuali au fost – o perioadă a vieții măcar – bibliotecari sau bibliofili, de la înaintași ca Cipariu sau ca Eminescu, mai ales, la moderni precum criticii Perpessicius, Basil Munteanu sau G. Călinescu și chiar la poeți ca sămănătoristul Șt. O. Iosif, bibliotecar la Fundația Universitară, sau simbolistul Al. Obedenaru, bibliotecar la Academie; dar și când ajung peste hotare, românii tot în bibliotecă se reped: de la Ion C. Drăgușanu, care a străbătut Europa ca să vadă lumea și, când ajunge în Orașul lumină („nu

Paris, ci paradis”, cum zice el), băiat sprinten și cunosător de limbi străine, nu face altceva decât să se angajeze bibliotecar la Biblioteca de împrumut a dnei Bloum Babejac din rue Saint Lazare, foarte aproape de locul unde azi e gara cu același nume, la strălucita elenistă care e Lia Lupaș sau la prozatorul Dumitru Radu Popa, amândoi bibliotecari în Babelul new-yorkez, un contingent important dintre scriitorii, filologii, muzicienii sau oamenii de artă plecați din țară își câștigă existența – și își tratează frustrările unei tinereți sărăcite prin faptul că li s-au interzis mai toate cărțile importante ale epocii sale – ca bibliotecari. Dar cei de la Paris (numai la Bibliothèque Nationale sunt vreo șase*), dar cei din Germania (singura țară din lume unde există chiar o mare bibliotecă românească la Freiburg im Breisgau: e drept că e o inițiativă privată și că nici până azi n-a primit vreun sprijin oficial), cei din Olanda sau Anglia?

Nu e deci de mirare că și pentru mine, ca pentru o mare parte dintre românii care ajung, fiecare cum poate, să poposească în vreun oraș mai acătării din lumea largă, unul dintre primele locuri căutate este nu muzeul de artă, nu marile bulevarde sau parcurile celebre, ci biblioteca. Ca și piața, banala piață de fructe și legume, sau ca gările, biblioteca oferă una dintre puținele ocazii în care spiritul locului biruie spiritul timpului și se manifestă liber în ciudățeniile și caracteristicile lui; într-o vreme a globalizării și dispariției specificului, a monotoniei și limbajului universal, biblioteca rămâne profund caracteristică

* Între timp, istoricul Ștefan Lemny, care a plecat de la Iași ca să se facă bibliotecar la Biblioteca Națională a Franței, s-a pensionat.

și poartă în sine pecetea indelebilă a spiritului locului, încrustat în cutele personalității zecilor de generații care l-au construit. Ce poate părea mai comun, mai indiferent la diversitate decât cetatea cosmopolită prin definiție a cărților, unde clasificarea zecimală și regula alfabetică, standardizarea editorială și invariabilitatea modului de lectură par să excludă orice fantezie, orice aport specific – bun sau rău – al individului? Și totuși, câtă diversitate, câte diferențe între aceste temple și între slujitorii lor, biblioteci unde te simți ca acasă de cum treci de poarta clădirii și totuși descoperi la fiecare pas alte și alte feluri de a fi universal!

Am intrat prima dată în Biblioteca Academiei la sfârșitul anilor cincizeci, cred că prin 1958, când – student în primul sau al doilea an de facultate – profesorul Rosetti mi-a semnat o recomandare specială ca să pot primi permis în singura bibliotecă adevărată care funcționa pe atunci. Mai trăiau și lucrau atunci figuri legendare ale bibliotecii dintre războaie, precum G. Baiculescu sau Avram Todor, și respectul aproape religios care îi înconjură (faceau parte din generația care îl apucase pe Bianu!) ni se transmitea și nouă, tinerilor cititori: și nu doar pentru oameni, ci pentru întreaga instituție, pentru bibliotecă, simbol al unei ordini și al unei lumi care nu mai exista decât în paginile unor cărți inaccesibile altundeva și în acești supraviețuitori. Până astăzi, pentru mine, „biblioteca” a rămas Biblioteca Academiei și modul ei de organizare, felul în care sunt redactate fișele, așezate cataloagele, rafturile cu bibliografia de referință, este cel la care mă raportează fără să-mi dau seama, deși am

citit de atunci în zeci de biblioteci de pe patru continente. Îmi dau seama cu bucurie că nu sunt singurul; am citat altundeva un fragment dintr-o scrisoare a cunoscutului nostru comparatist Bazil Munteanu, care, ajuns la Paris în anii douăzeci ca să pregătească un doctorat cu Paul Hazard, scrie mentorului și fostului său profesor, I. Bianu, dezamăgit de rezultatul comparației bibliotecilor de acolo cu cea a Academiei, de acasă: „De când bat cărarea bibliotecilor pariziene (Ste. Geneviève, Sorbonne, Bibliothèque Nationale), am început să-mi dau seama cât suntem de meșteri noi, românii, să ne bârfim țara și instituțiile ei... la Academie, datorită numărului important de periodice variate ținute la dispoziția publicului, orice creștin cumsecade poate fi ținut la curent cu marea tulbure și capricioasă a ideilor vremii noastre; pe câtă vreme, aici, la Paris – mă veți crede oare? – am încetat a mai fi la curent cu publicațiile periodice, chiar cele indigene...”

Lumea bibliotecii este o lume extraordinar de prietenoasă; prin definiție, ea este chemată să ordoneze, să ajute și să îndrume și nu rezistă aici (nici n-ar avea cum) cine nu are chemarea respectivă. Așa se face că, obișnuit de acasă cu modul mai mult decât amical de a fi al bibliotecarilor, n-am avut niciodată niciun fel de dificultate să mă descurc în vreuna din bibliotecile frecventate: cel mult, mici aventuri ca să am ce povesti colegilor, acasă. Când am ajuns pentru prima dată în Statele Unite, pentru un scurt stagiul la Universitatea Indiana din Bloomington, acum mai bine de douăzeci

de ani*, cel care m-a introdus în universul paradisiac al bibliotecii de acolo a fost vechiul coleg Matei Călinescu, care, în calitate de profesor, beneficia chiar și de un mic birou în uriașa clădire: m-a prezentat, m-a lămurit și s-a dus. La sfârșitul unei zile extraordinare (închipuți-vă un ucenic în prima zi la lucru într-o fabrică de ciocolată), am profitat de dreptul de a împrumuta șase cărți, am completat fișele și... am plecat. Nu văzusem niciodată cum funcționau etichetele magnetice de pe cotorul cărților, așa că m-am cam speriat când, la ieșire, s-au blocat porțile și o sirenă a început să țipe. Mai greu a fost să mă lămuresc însă cum pot restitui cărțile împrumutate, pentru că atunci (poate și acum) cărțile nu se aduceau la ghișeul de unde le luaseși, ca să le scadă bibliotecarul și să-ți semneze în cartotecă, cum se făcea la noi și în atâtea alte biblioteci de pe bătrânul continent, ci trebuia să arunci cartea într-una din cutiile din holul bibliotecii sau chiar răspândite în campus și totul era în regulă. Cum s-o las acolo, fără să știu dacă funcționarul respectiv o înregistrează, dacă mi-o scade, și nu mă trezesc peste o săptămână sau peste un an, poate, cu o datorie pe care nu mai am cum s-o plătesc? American, deci serviabil, dar greu de scos din ce știa el, funcționarul de la serviciul respectiv nu pricepea ce nedumerire am eu: cum să nu scadă cartea dacă am pus-o în cutia pentru restituiri?

Cel mai des frecventată, cea mai apropiată dintre bibliotecile străine în care am fost vreodată este însă – ca pentru atâția români – Biblioteca Națională din Paris. E mai mult de un sfert de secol de când am intrat pentru

* Între timp s-au făcut mai mult de patruzeci...

prima oară pe poarta clădirii din rue de Richelieu; sala principală de lectură era atunci în rotonda cu vreo patru sute de locuri, cu două pupitre pentru custozii celor două jumătăți de sală, și obișnuiții unei părți, care utiliza fișe verzi, n-ar fi acceptat în ruptul capului să se așeze în cealaltă jumătate, cu fișe roșii. În pofida mulțimii de oameni care stătea la mese, umbla pe culoare, căuta cărți în micile nișe laterale, cu opere de referință, vorbea cu glas mai mult sau mai puțin scăzut, stăpânea acolo un aer de activitate intelectuală, de comuniune cu cartea care impunea: cupola uriașă absorbea și vătuaia zgomotele, spațiul estompa contrastele, mișcările erau moderate. Zecile de rafturi cu cărți vechi, legate în piele, care tapițau pereții la nivelele superioare și nu fuseseră atinse probabil de pe vremea lui Buffon, dacă nu dinainte, marcau atmosfera întregii săli și apăsau pe eventualii cititori frivoli, care n-ar fi avut chef de studiu. Impresia generală, astăzi, în sălile noii clădiri de la Tolbiac este puțin alta, cum alta este, fără îndoială, și lumea care o populează, o servește și o definește.

Există o întregă literatură care descrie inconvenientele și condamnă noua clădire în formă de stadion, unde urci vreo șazeci de trepte incomode pentru a ajunge pe culmea acestor tribune, de unde plonjezi spre interior pe două lungi escalatoare metalice, centrul acestei incinte – unde ar fi stadionul propriu-zis – rămânând ca o grădină verde, cu arbori și tufișuri, înconjurată de culoare uriașe de sticlă, dincolo de care sunt sălile de lectură: pentru fiecare domeniu, o sală gigantică, cu o întregă bibliotecă de referință la îndemână, care include

ediții de clasici și de moderni, monografiile, studii de referință și dicționare, reviste din domeniu și altele. Și totuși, în ciuda tuturor neajunsurilor, a calculatoarelor-cataloage care sunt lente, a structurilor electronice care se defectează des, a înghesuiei care te obligă să vii înainte de ora deschiderii ca să mai găsești un loc, în ciuda ideii aberante de a pune depozitele în patru înalte turnuri, la colțurile stadionului, cu pereți de sticlă, ca pentru a garanta imposibilitatea păstrării unei temperaturi egale, biblioteca funcționează, sute de cititori o frecventează, plătind taxa pentru permis sau o intrare zilnică de douăzeci de franci. Sus, la nivelul superior, unde sunt săli independente pentru fiecare domeniu sau disciplină și intrarea e fără loc anume, marea majoritate a cititorilor sunt tineri, studenți mai ales, care vin acolo pentru toată ziua: citesc la mese sau pe culoare, așezați pe jos între rafturi, discută între ei, mănâncă sau... dorm. Jos, unde sunt săli pentru cercetători, unde trebuie să rezervi loc și să ceri cartea cu cel puțin o zi înainte, strictețea e mult mai mare: totul e reglat de calculatoare și nu poți ieși din sala de lectură dacă n-ai predat toate cărțile custodelui care îți trece cardul prin computerul pilot: altfel turnicheții de la ieșire – și sunt vreo trei – nu te lasă să treci. Chiar pentru a merge la telefon, la bufet sau la closet trebuie să predai cărțile și să le reiei până într-o oră; dacă ai depășit termenul pierzi locul, cărțile se returnează și trebuie s-o iei de la început: rezervare pe calculator cu cel puțin 24 de ore înainte, comandă de cărți etc.

E firesc ca în această lume depersonalizată, în care funcționarul e un simplu mânuitor de carduri și